

TÜRKİYE’DE BANKACILIK PİYASASINDA YOĞUNLAŞMA - CR4 ve Herfindhal-Hirsman Endeksleri ile Analiz-

Ergin UZGÖREN¹

Ali TARHAN²

Öz

Bu çalışma Türkiye’de bankacılık piyasasının yapısını belirlemek ve varsa bu yapılanmanın aksaklıklarına dikkati çekmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Piyasa yapısının belirlenmesinde CR4 (Concentration Ratio 4) ve Herfindhal-Hirsman Endeksleri (HHE) kullanılmış olup, daha sonra elde edilen sonuçlar karşılaştırılmıştır. Türkiye bankacılık piyasasındaki yoğunlaşma CR4 endeksine göre %52,77 ve genel olarak HHE göre 935 olmasına rağmen özel sermayeli bankalar için HHE ise 2124 olarak hesaplanmıştır.

Buna göre, Türkiye’deki bankacılık piyasasının monopolcü rekabet piyasası koşullarına uygunluk gösterdiği ve piyasanın halen yeni “birleşme ve satın almalara” tanındığı olanağın kullanılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Piyasa yoğunlaşması, CR4 Yoğunlaşma endeksi, Herfindhal-Hirsman Endeksleri, Türkiye bankacılık piyasası.

CONCENTRATION IN BANKING MARKET OF TURKEY - Analysis with CR4 and Herfindhal-Hirsman Indices-

Abstract

This study aims at finding out the structure of banking market in Turkey and underlining the defects therein –if there are any. For establishing the market structure, firstly, the index of CR4 (Concentration Ratio 4) and Herfindhal-Hirsman Indices (HHI) were used and secondly the results reached were compared. According to CR4, index intensification in the Turkish banking market is 52,77% while it is 935 as for HHI in general. However, the HHI result for the private sector banks was calculated as 2124.

¹ Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat teorisi ABD,
ergunuz@dumlupinar.edu.tr

² Uzman, T.C. Merkez Bankası, Dumlupınar Üniversitesi SBE İktisat Doktora Öğrencisi, alitarhan@gmail.com

Therefore, the evaluations reveal that, the banking market in Turkey bears the features of monopolist competitive market and it is necessary to make use of the opportunities of “incorporation and acquisition” that are still available in the market.

Key Words: Market Concentration, CR4 Concentration index, Herfindhal-Hirsman Indices, Turkish banking market.

1. GİRİŞ

Türkiye’de bankacılık piyasasının yapısını belirlemek ve varsa bu yapılanmanın aksaklıklarına dikkati çekmek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, CR4 (Concentration Ratio 4) ve Herfindhal-Hirsman Endeksleri yardımıyla Türkiye’de bankacılık piyasasının yapısı analiz edilmeye çalışılmıştır.

Piyasa yapısının analizi ile hedeflenen amaç, Türkiye’de bankacılığın teorik olarak tanımlanan piyasa yapılarından -tam rekabet, monopol, oligopol, monopson veya monopollü rekabet piyasaları gibi- hangisine daha yakın özellikler gösterdiğinin belirlenmesidir. Piyasa yapısının sahip olduğu özelliklerin belirlenmesi mikro iktisadi açıdan olduğu kadar makro politikaların üretim ve uygulamaları açısından da önem taşımaktadır.

Teorik olarak “tam rekabet piyasası“ arz edenler, talep edenler ve toplumsal yönden optimal çözümü veren, erişilmesi gereken bir hedef olarak görülen ve en verimli piyasa modeli olduğu kabul edilen klasik ekonominin aksiyomlarından biridir. Bu özelliklere rağmen uygulamada gerekli koşullar tam olarak sağlanamadığı için geçerliliği bulunmamaktadır. Ayrıca Türkiye’de genel olarak piyasa hacminin dünyadaki diğer önde gelen ekonomilerin piyasa hacimleri karşısındaki görece küçüklüğü ve dışa açık bir ülke ekonomisinde global piyasalarda da rekabet edebilme gücüne sahip olma zorunluluğu dikkate alındığında, tam rekabet piyasasının ne kadar gerçekçi veya arzulanabilir olduğu da tartışmalı hale gelmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz: Türkan, 2001; Aslan, 1997 ve Parasız.2001)

Çok sayıda ve küçük ölçekli banka veya finans kuruluşundan oluşan, diğer bir ifadeyle yoğunlaşmanın az olduğu bir bankacılık piyasasında etkinlik ve verimliliğin de düşük olabileceği gerçeği unutulmamalıdır. Bu durumda mali piyasanın denetimi de aynı ölçüde pahalı ve etkinlikten yoksun olacağı için yükselen riskler ile birlikte toplumsal refah dolayısıyla tüketici refahı da olumsuz etkilenecektir. Bankacılık sisteminde karşılaşılabilecek risklerin bu sektörün piyasa yapısı ile doğrudan ilgili olduğu söylenebilir.

Bu durumda yoğunlaşmanın yüksek olduğu bir bankacılık sektörünün arzu edilir olup olmadığı veya buna ilişkin ne tür sorunlar çıkabileceği soruları akla gelmektedir.

Bankacılık piyasası analizine yönelik yapılan bazı çalışmalarda bankacılıkta monopolleşmenin sektördeki kırılganlığı ve sistemik riskleri arttırmadığı veya azalttığına dair önemli bulgulara ulaşıldığı görülmektedir (Aslanoğlu, 2003; Beck ve diğ. 2005; Davis, 2007). Bu çalışmalar, bankacılıkta yoğunlaşma ile bu sektörün istikrarı arasında pozitif bir ilişkiyi ortaya koymaktadır. Buna göre bankacılıkta yoğunlaşmanın sistemik krizlere neden olması olasılığı yoktur. Daha ilginç bir bulgu ise, banka yoğunlaşmasının sistemde rekabeti azaltmadığıdır. Buna göre yoğunlaşmanın yüksek olduğu piyasaların da rekabetçi bir yapı sergileyebilecekleri söylenebilir (Örneğin: Shaffer, 1982; Molyneux ve diğ., 1994; Velasa, 1995, Çelik ve Kaplan, 2007, Abbasoğlu ve diğ., 2007).

Ancak bankacılık piyasasında sistemik risklerin az olması hiç olmaması anlamına da gelmemelidir. Yapılan bazı çalışmalarda da bu konuya dikkat çekilmekte ve piyasayı düzenleyici ve denetleyici kurumların gereğinin altı çizilmektedir (Cifuentes, 2003; Altay ve Aydoğuş, 2003).

Diğer yandan, bankacılıkta monopolleşme ve yoğunlaşmanın sistemik riskleri azaltmadığına ilişkin dikkati çeken çalışmalar da bulunmaktadır (Nissan and Niroomand, 2007). Ancak özellikle 2008 yılında başlayan ve global olarak etkileri hala devam eden, dünya finansal krizinin yaşanması, her iki görüşün de geçerliliği hakkında kuşku duyulmasına neden olmuştur (Bu görüşlerin ayrıntılı teorik tartışması için Bkz: Tunay, 2009).

Örneğin, 2008 dünya finansal krizi öncesi Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde “batmayacak kadar büyük” (Too big to fail) sıfatı ile tanımlanan büyük mali kurumlardan bazılarının bugün “tarih” olması bankacılık sektöründe çok güvenilir paradigmalara hala mümkün olmadığını göstermektedir. “Batmayacak kadar büyük” kavramının mali kurumları risk konusunda daha iştahlı yaptığına ve portföy dengelerinin olumsuz yönde bozulduğuna ilişkin gözlemler; yoğunlaşmanın yüksek olduğu bir bankacılık piyasasında sistemik risklerin düşük olacağına dair yapılan çalışmaları doğrulamamaktadır. Ancak, çok sayıda küçük ölçekli mali kurumun bulunduğu tam rekabet piyasası özelliklerine sahip bir bankacılık piyasasının da sistemik riskleri en aza indireceğini varsaymak mümkün değildir.

Görüldüğü gibi bankacılık piyasası ile ilgili olarak risk, denetim, piyasa etkinliği konuları başta olmak üzere yapılmak istenilen tüm çalışmalar öncesinde piyasa yapısının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de bankacılık piyasasının yapısını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada öncelikle piyasadaki yoğunlaşmayı belirlemeye yönelik olarak klasik CR4 yoğunlaşma endeksi kullanılmış olup, elde edilen sonuçlar Herfindhal-Hirsman endeksi kullanılarak test edilmiştir.

2. CR4 Yoğunlaşma Endeksine Göre Türkiye’de Bankacılık Piyasasında Yoğunlaşma (Sektördeki dört büyük firmanın toplam içindeki payı)

Türkiye’de bankacılık piyasasındaki mevcut yoğunlaşmanın CR4 endeksine göre belirlenebilmesi amacıyla bankaların bilanço büyüklükleri 2008 yılı sonu itibariyle dikkate alınmıştır (Tablo 1). Veriler incelendiğinde mevduat bankalar içinde kamu ve özel sermayeli bankaların iki ayrı grup olarak piyasada önemli bir ağırlığa sahip oldukları görülmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ
Sayı: 28 Ocak – Şubat 2012

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN
<http://www.akademikbakis.org>

Tablo 1: Bilanço Büyüklüklerine Göre Yoğunlaşma (2008 Yılı, Milyon TL)

Sektör Toplamı	655.434	
Mevduat Bankaları	634.086	
Kamu Sermayeli Bankalar	190.005	Sektör payı
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	92.338	14,09%
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	47.684	7,28%
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	49.983	7,63%
Özel Sermayeli Bankalar	345.774	
Adabank A.Ş.	49	0,01%
Akbank T.A.Ş.	82.503	12,59%
Alternatif Bank A.Ş.	3.168	0,48%
Anadolubank A.Ş.	3.229	0,49%
Şekerbank T.A.Ş.	7.867	1,20%
Tekstil Bankası A.Ş.	3.219	0,49%
Turkish Bank A.Ş.	729	0,11%
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	14.613	2,23%
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	78.994	12,05%
Türkiye İş Bankası A.Ş.	92.042	14,04%
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	59.360	9,06%
Tas. Mevd. Sig. Fonuna Devr. Bankalar	787	
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	787	0,12%
Yabancı Bankalar	97.521	
ABN AMRO Bank N.V.	1.249	0,19%
Arap Türk Bankası A.Ş.	722	0,11%
Bank Mellat	258	0,04%
Citibank A.Ş.	4.850	0,74%
Denizbank A.Ş.	17.513	2,67%
Deutsche Bank A.Ş.	1.098	0,17%
Eurobank Tekfen A.Ş.	3.151	0,48%
Finans Bank A.Ş.	24.580	3,75%
Fortis Bank A.Ş.	10.643	1,62%
Habib Bank Limited	84	0,01%
HSBC Bank A.Ş.	13.507	2,06%
ING Bank A.Ş.	16.491	2,52%
JPMorgan Chase Bank N.A.	323	0,05%
Millennium Bank A.Ş.	1.145	0,17%
Société Générale (SA)	446	0,07%
Turkland Bank A.Ş.	991	0,15%
Unicredit Banca di Roma S.p.A.	34	0,01%
WestLB AG	433	0,07%
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	21.347	
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	157	0,02%
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1.498	0,23%
Calyon Yatırım Bankası Türk A.Ş.	180	0,03%
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	128	0,02%
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	135	0,02%
İller Bankası	6.723	1,03%
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1.722	0,26%
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	71	0,01%
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	147	0,02%
Taib Yatırım Bank A.Ş.	28	0,00%
Türk Eximbank	4.425	0,68%
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	946	0,14%
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	5.189	0,79%
Toplam		100,00%

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Klasik olarak CR4 endeksine göre piyasadaki yoğunlaşma oranının %52,77 olduğu Tablo 2’de görülmektedir. CR4 endeksine göre bir piyasadaki ilk dört firmanın piyasa payları toplamı %30’un üzerine çıktığında o piyasada yoğunlaşmanın yüksek olduğu ve muhtemelen oligopolistik bir yapının varlığı kabul edilmektedir. Buna göre Türkiye’de bankacılık piyasasında genel olarak oligopolistik bir yapının geçerli olduğu söylenebilir. Ayrıca ilk üç bankanın % 40,72; ilk beş bankanın % 61,83 ve ilk 10 bankanın ise toplam olarak piyasanın % 85,38 oranında bir yoğunlaşmaya sahip olduğu da dikkate alındığında (Tablo 2), bankacılık piyasasının oligopolistik yapıya sahip olduğu görüşü desteklenmektedir.

Tablo 2: Sayısal Tabana Göre Yoğunlaşma Oranları

İlk 2	İlk 3	İlk 4	İlk 5	İkinci 5	İlk 10
% 28,13	% 40,72	% 52,77	% 61,83	% 23,55	% 85,38

Türkiye’de bankacılık piyasasının sermaye niteliklerine göre hesaplanan yoğunlaşma oranları Tablo 3’de verilmiştir. Bu grupta yer alan özel sermayeli bankaların % 52,75 oranı ile çoğunluğu oluşturduğu, kamu sermayeli bankaların ise % 28,99 oranı ile piyasada daha düşük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Kamu sermayeli bankaların toplam içinde sahip oldukları % 28,99 oranındaki piyasa payına bakarak hakimiyetlerinin düşük olduğu sonucuna varılması yanıltıcı olacaktır. Çünkü kamu bankalarının sayıca azlığı (sadece 3 adet) özel sektör bankalarının sayıca daha çok olması (13 adet) ile karşılaştırıldığında kamu bankalarının önemli bir piyasa ağırlığına sahip olduğunu kabul etmek gerekir.

Tablo 3: Sermaye Niteliğine Göre Yoğunlaşma Oranları

Kamu	Yabancı	Kalkınma ve Yatırım	Özel Sermaye	TOPLAM
% 28,99	% 14,88	% 3,26	% 52,75	% 99,88
				% 0,12
				% 100,00

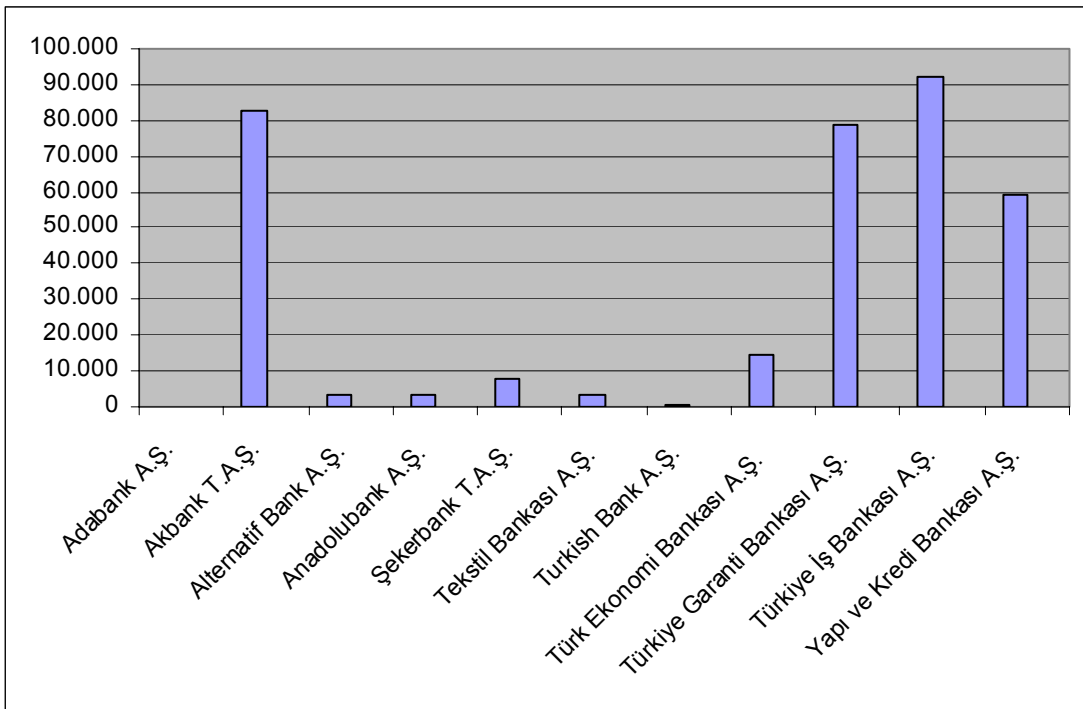
Özel sermayeli bankaların bilanço büyüklüklerine göre piyasada sahip oldukları hakimiyet Şekil 1 de açıkça görülmektedir. Bu yoğunlaşmaya benzer bir durumun yabancı sermayeli bankalar için de geçerli olduğu söylenebilir. Yabancı sermayeli bankaların bilanço

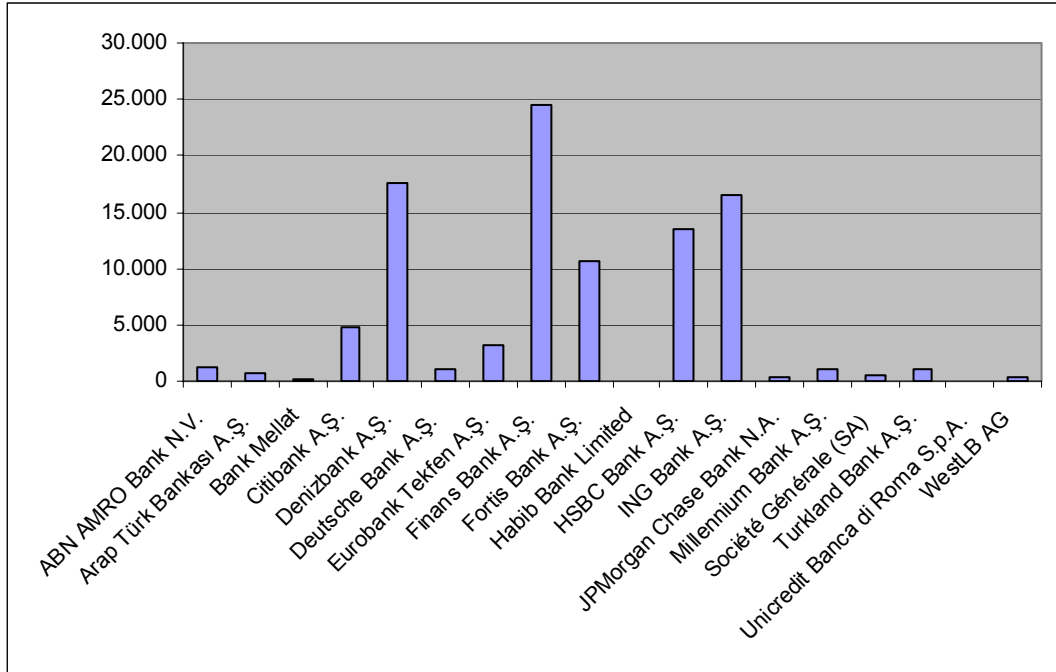
dağılımları incelendiğinde (Şekil 2) beş bankanın piyasaya hakim olduğu görülmektedir. Ancak yabancı sermayeli bankaların içinde bilanço büyüklüğü bakımından en büyük olan Finansbank, özel sermayeli bankalar içinde bilanço büyüklüğü bakımından en büyük olan İş Bankası'nın 1/3'den daha küçüktür. Dolayısıyla bankacılık piyasasının tümü değerlendirildiğinde yabancı sermayeli bankaların payı (% 14,88) görece olarak düşük kalmaktadır.

Şekil 1: Özel Sermayeli Bankaların Bilanço Büyüklükleri (2008 Yılı, Milyon TL)

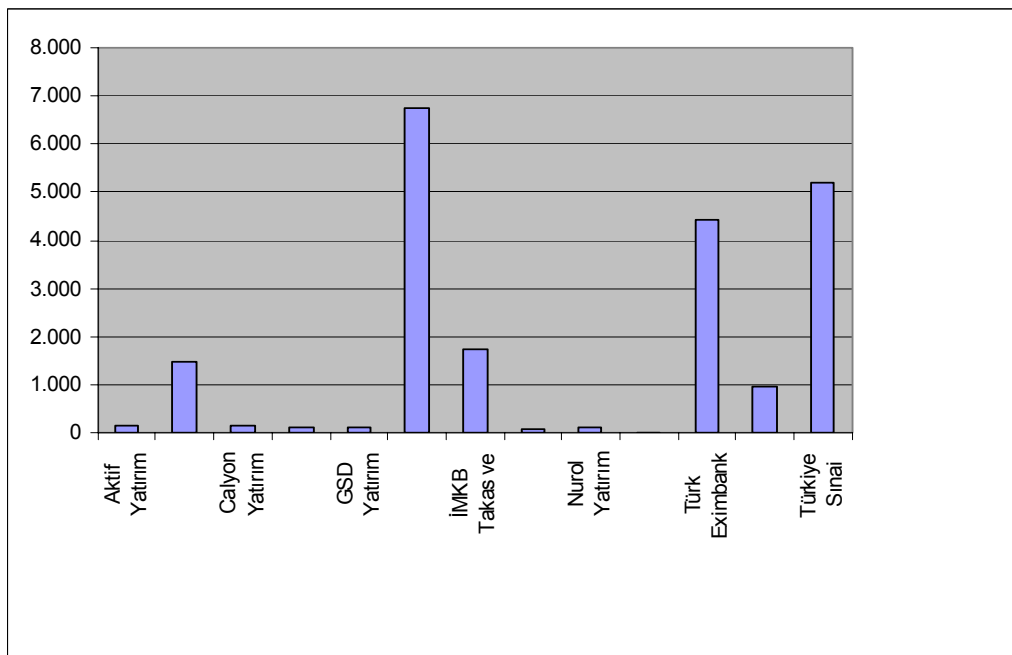

Şekil 2: Yabancı Sermayeli Bankalar Arasında Piyasa Hakimiyeti
(2008 Yılı, Milyon TL)

Kalkınma ve yatırım bankaları arasındaki yoğunlaşma değerlendirildiğinde de benzer bir durumla karşılaşıldığı ve CR4 endeksine uygun olarak ilk dört bankanın sektöre hakim olduğu Şekil 3’de görülmektedir.

Şekil 3: Kalkınma ve Yatırım Bankaları Arasında Piyasa Hakimiyeti (2008 Yılı, Milyon TL)

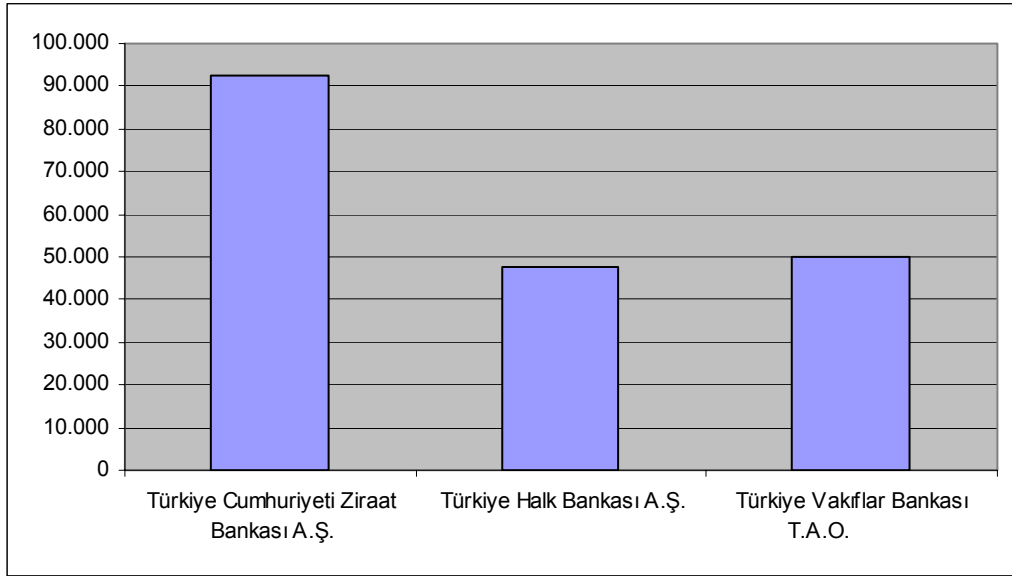

Kamu bankaları arasında da T.C. Ziraat Bankası'nın piyasada önemli bir büyüklüğe sahip olduğu Şekil 4'de görülmektedir. Fakat tamamı üç adet olan kamu bankalarının kamunun otoritesi ve denetiminde çalıştığı düşünüldüğünde rakip değil ortak oldukları sonucuna da varılabilir.

Şekil 4: Kamu Bankaları Arasında Piyasa Hâkimiyeti
(2008 Yılı, Milyon TL)

3. Herfindhal-Hirsman Endeksine Göre Türkiye'de Bankacılık Piyasasında Yoğunlaşma

Herfindhal-Hirsman Endeksi (HHE) bir piyasada yoğunlaşmayı ölçmeye yönelik olarak kullanılan ve genel kabul görmüş önemli bir endekstir. Bu endeks, piyasadaki her firmanın piyasa paylarının önce karesi alınıp sonra bu sonuçların toplanması yolu ile hesaplanır. HHE firmaların piyasadaki göreceli büyüklüğünü dikkate almaktadır. Piyasada benzer büyüklükte çok sayıda firma olduğu zaman endeks değeri 0'a yaklaşır. Piyasada firma sayısı arttıkça HHE değeri de büyür. Piyasada tek firmanın olması durumunda, yani monopol piyasası geçerli ise HHE değeri 10.000 olacaktır. 1000 ile 1800 arasındaki HHE değerleri kabul edilebilir sınırlar olarak görülmektedir. Endeks değerinin 1800'ü aşması ile sektörel yoğunlaşmanın başladığı kabul edilmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz: Yıldırım ve diğ., 2009). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde yoğunlaşmanın yüksek olduğu sektörlerde endeks değerini 100 puandan fazla artıracak birleşme ve satın almalara (mergers and acquisitions) tekelciliğe karşı yasalar nedeni ile izin verilmemektedir.

Çalışmanın bu kısmında CR4 endeksleri ile varılan yargıların test edilmesi amacı ile Türkiye bankacılık sektöründeki yoğunlaşmaya ilişkin HHE değeri hesaplanmış olup, Tablo 4’de sunulmuştur. Tabloda görüldüğü gibi 935 olarak elde edilen HHE değerinin sektör için düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 4: Herfindhal-Hirsman Endeksine göre Türk Bankacılık Sektöründeki Yoğunlaşma (2008 Yılı, Milyon TL)

Sektör Toplamı	655.434			
Mevduat Bankaları	634.086			
Kamu Sermayeli Bankalar	190.005			H Endeksi
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	92.338	14,09%	14.0000	196.0000
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	47.684	7,28%	7.2800	52.9984
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	49.983	7,63%	7.6300	58.2169
Özel Sermayeli Bankalar	345.774		0.0000	0.0000
Adabank A.Ş.	49	0,01%	0.0001	0.0000
Akbank T.A.Ş.	82.503	12,59%	12.5900	158.5081
Alternatif Bank A.Ş.	3.168	0,48%	0.4800	0.2304
Anadolubank A.Ş.	3.229	0,49%	0.4900	0.2401
Şekerbank T.A.Ş.	7.867	1,20%	1.2000	1.4400
Tekstil Bankası A.Ş.	3.219	0,49%	0.4900	0.2401
Turkish Bank A.Ş.	729	0,11%	0.1100	0.0121
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	14.613	2,23%	2.2300	4.9729
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	78.994	12,05%	12.0500	145.2025
Türkiye İş Bankası A.Ş.	92.042	14,04%	14.0400	197.1216
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	59.360	9,06%	9.0600	82.0836
Tas. Mevd. Sig. Fonuna Devr. Bankalar	787			
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	787	0,12%	0.0012	0.0000
Yabancı Bankalar	97.521			0.0000
ABN AMRO Bank N.V.	1.249	0,19%	0.1900	0.0361
Arap Türk Bankası A.Ş.	722	0,11%	0.1100	0.0121
Bank Mellat	258	0,04%	0.0400	0.0016
Citibank A.Ş.	4.850	0,74%	0.7400	0.5476
Denizbank A.Ş.	17.513	2,67%	2.6700	7.1289
Deutsche Bank A.Ş.	1.098	0,17%	0.1700	0.0289
Eurobank Tekfen A.Ş.	3.151	0,48%	0.4800	0.2304
Finans Bank A.Ş.	24.580	3,75%	3.7500	14.0625
Fortis Bank A.Ş.	10.643	1,62%	1.6200	2.6244
Habib Bank Limited	84	0,01%	0.0100	0.0001
HSBC Bank A.Ş.	13.507	2,06%	2.0600	4.2436
ING Bank A.Ş.	16.491	2,52%	2.5200	6.3504
JPMorgan Chase Bank N.A.	323	0,05%	0.0500	0.0025
Millennium Bank A.Ş.	1.145	0,17%	0.1700	0.0289
Société Générale (SA)	446	0,07%	0.0700	0.0049
Turkland Bank A.Ş.	991	0,15%	0.1500	0.0225
Unicredit Banca di Roma S.p.A.	34	0,01%	0.0100	0.0001
WestLB AG	433	0,07%	0.0700	0.0049
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	21.347			0.0000
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	157	0,02%	0.0200	0.0004
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1.498	0,23%	0.2300	0.0529
Calyon Yatırım Bankası Türk A.Ş.	180	0,03%	0.0300	0.0009
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	128	0,02%	0.0200	0.0004
GSD Yatırım Bankası A.Ş.	135	0,02%	0.0200	0.0004
İller Bankası	6.723	1,03%	1.0300	1.0609
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1.722	0,26%	0.2600	0.0676
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	71	0,01%	0.0100	0.0001
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	147	0,02%	0.0200	0.0004
Taib Yatırım Bank A.Ş.	28	0,00%	0.0000	0.0000
Türk Eximbank	4.425	0,68%	0.6800	0.4624
Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	946	0,14%	0.1400	0.0196
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	5.189	0,79%	0.7900	0.6241
		100,00%		935

Kaynak: TBB

CR4 endeksine göre yoğunlaşmanın yüksek olduğu belirlenen bir sektördeki HHE değerinin böylesine düşük çıkması düşündürücüdür. Durumun daha ayrıntılı izlenebilmesi amacı ile sektördeki bankaların oluşturmuş oldukları farklı sermayeli grupların HHE değerleri ayrı ayrı ölçülmüştür. Özel sermayeli bankaların oluşturduğu grup için hesaplanan HHE değerleri Tablo 5’de verilmiştir:

Tablo 5: Herfindhal-Hirsman Endeksine Göre Özel Sermayeli Bankalarda Yoğunlaşma (2008 Yılı, Milyon TL)

Özel Sermayeli Bankalar	345.774			H Endeksi
Adabank A.Ş.	49	0,01%	0,0100	0,0001
Akbank T.A.Ş.	82.503	23,86%	23,8600	569,2996
Alternatif Bank A.Ş.	3.168	0,92%	0,9200	0,8464
Anadolubank A.Ş.	3.229	0,93%	0,9300	0,8649
Şekerbank T.A.Ş.	7.867	2,28%	2,2800	5,1984
Tekstil Bankası A.Ş.	3.219	0,93%	0,9300	0,8649
Turkish Bank A.Ş.	729	0,21%	0,2100	0,0441
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	14.613	4,23%	4,2300	17,8929
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	78.994	22,85%	22,8500	522,1225
Türkiye İş Bankası A.Ş.	92.042	26,62%	26,6920	712,4629
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	59.360	17,17%	17,1700	294,8089
	345.774	100,00%		2124

Kaynak: TBB

Görüldüğü gibi özel sermayeli bankaların oluşturduğu gruptaki yoğunlaşmanın yüksek çıkması, CR4 endeksine göre ulaşılan yargıyı da doğrulamaktadır. Hem CR4 hem de HHE’de aynı grup içindeki aynı bankalar piyasada baskın görünmektedir. Yabancı sermayeli bankaların oluşturduğu grup için hesaplanan HHE değerleri ise, Tablo 6’da verilmiştir:

Tablo 6: Herfindhal-Hirsman Endeksine göre Yabancı Sermayeli Bankalarda Yoğunlaşma (2008 Yılı, Milyon TL)

Yabancı Bankalar	97.521			
ABN AMRO Bank N.V.	1.249	1,28%	1,2800	1,6384
Arap Türk Bankası A.Ş.	722	0,74%	0,7400	0,5476
Bank Mellat	258	0,26%	0,2600	0,0676
Citibank A.Ş.	4.850	4,97%	4,9700	24,7009
Denizbank A.Ş.	17.513	17,96%	17,9600	322,5616
Deutsche Bank A.Ş.	1.098	1,13%	1,1300	1,2769
Eurobank Tekfen A.Ş.	3.151	3,23%	3,2300	10,4329
Finans Bank A.Ş.	24.580	25,21%	25,2100	635,5441
Fortis Bank A.Ş.	10.643	10,91%	10,9100	119,0281
Habib Bank Limited	84	0,09%	0,0900	0,0081
HSBC Bank A.Ş.	13.507	13,85%	13,8500	191,8225
ING Bank A.Ş.	16.491	16,91%	16,9100	285,9481
JPMorgan Chase Bank N.A.	323	0,33%	0,3300	0,1089
Millennium Bank A.Ş.	1.145	1,17%	1,1700	1,3689
Société Générale (SA)	446	0,46%	0,4600	0,2116
Turkland Bank A.Ş.	991	1,02%	1,0200	1,0404
Unicredit Banca di Roma S.p.A.	34	0,04%	0,0400	0,0016
WestLB AG	433	0,44%	0,4400	0,1936
	97.521	100,00%		1597

Kaynak: TBB

Tablo 6 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların oluşturduğu grup için HHE değerinin 1597 olduğu görülmektedir. Bu değer sektörün genel HHE değeri olan 935 değerinden büyük olduğu halde kabul edilebilir sınırlar içinde kalmaktadır. Son olarak kamu sermayeli bankalar için hesaplanan HHE değerleri Tablo 7’de verilmiştir:

Tablo 7: Herfindhal-Hirsman Endeksine Göre Kamu Sermayeli Bankalarda Yoğunlaşma (2008 Yılı, Milyon TL)

Kamu Sermayeli Bankalar	190.005			H Endeksi
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	92.338	48,60%	48,6000	2361,9600
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	47.684	25,10%	25,1000	630,0100
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	49.983	26,31%	26,3100	692,2161
		100,00%		3684

Kaynak: TBB

Görüldüğü gibi kamu sermayeli bankalar için hesaplanan HHE değerleri banka sayısının azlığına bağlı olarak son derece yüksek çıkmaktadır (3684). Banka gruplarını tek tek inceledikten sonra, kamu ve özel sermayeli banka gruplarını birlikte dikkate alarak HHE hesaplanmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 8’de verilmiştir:

Tablo 8: Herfindhal-Hirsman Endeksine Göre Kamu ve Özel Sermayeli Bankalarda Yoğunlaşma (2008 Yılı, Milyon TL)

KAMU+ÖZEL BANKALAR				
Kamu Sermayeli Bankalar				H Endeksi
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	92.338	17,20%	17,2000	295,8400
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	47.684	8,88%	8,8800	78,8544
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	49.983	9,31%	9,3100	86,6761
Özel Sermayeli Bankalar				
Adabank A.Ş.	49	0,01%	0,0100	0,0001
Akbank T.A.Ş.	82.503	15,37%	15,3700	236,2369
Alternatif Bank A.Ş.	3.168	0,59%	0,5900	0,3481
Anadolubank A.Ş.	3.229	0,60%	0,6000	0,3600
Şekerbank T.A.Ş.	7.867	1,47%	1,4700	2,1609
Tekstil Bankası A.Ş.	3.219	0,60%	0,6000	0,3600
Turkish Bank A.Ş.	729	0,14%	0,1400	0,0196
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	14.613	2,72%	2,7200	7,3984
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	78.994	14,72%	14,7200	216,6784
Türkiye İş Bankası A.Ş.	92.042	17,15%	17,1500	294,1225
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	59.360	11,06%	11,0600	122,3236
		99,81%		880

Kaynak: TBB

Elde edilen HHE değerinin (880) oldukça düşük çıkması, büyük bankaların yanı sıra özellikle özel sermayeli bankaların sayısının fazlalığına bağlanabilir. Tablo 9’da ise, özel ve yabancı sermayeli bankalar gruplanarak hesaplanan HHE değerleri verilmiştir:

Tablo 9: Herfindhal-Hırsman Endeksine Göre Yabancı ve Özel Sermayeli Bankalarda Yoğunlaşma (2008 Yılı, Milyon TL)

ÖZEL SERMAYELİ BANKALAR+YABANCI BANKALAR BANKALAR				
Özel Sermayeli Bankalar	443.295			
Adabank A.Ş.	49	0,01%	0,0100	0,0001
Akbank T.A.Ş.	82.503	18,61%	18,6100	346,3321
Alternatif Bank A.Ş.	3.168	0,71%	0,7100	0,5041
Anadolubank A.Ş.	3.229	0,73%	0,7300	0,5329
Şekerbank T.A.Ş.	7.867	1,77%	1,7700	3,1329
Tekstil Bankası A.Ş.	3.219	0,73%	0,7300	0,5329
Turkish Bank A.Ş.	729	0,16%	0,1600	0,0256
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	14.613	3,30%	3,3000	10,8900
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	78.994	17,82%	17,8200	317,5524
Türkiye İş Bankası A.Ş.	92.042	20,76%	20,7600	430,9776
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	59.360	13,39%	13,3900	179,2921
Yabancı Bankalar				
ABN AMRO Bank N.V.	1.249	0,28%	0,2800	0,0784
Arap Türk Bankası A.Ş.	722	0,16%	0,1600	0,0256
Bank Mellat	258	0,06%	0,0600	0,0036
Citibank A.Ş.	4.850	1,09%	1,0900	1,1881
Denizbank A.Ş.	17.513	3,95%	3,9500	15,6025
Deutsche Bank A.Ş.	1.098	0,25%	0,2500	0,0625
Eurobank Tekfen A.Ş.	3.151	0,71%	0,7100	0,5041
Finans Bank A.Ş.	24.580	5,54%	5,5400	30,6916
Fortis Bank A.Ş.	10.643	2,40%	2,4000	5,7600
Habib Bank Limited	84	0,02%	0,0200	0,0004
HSBC Bank A.Ş.	13.507	3,05%	3,0500	9,3025
ING Bank A.Ş.	16.491	3,72%	3,7200	13,8384
JPMorgan Chase Bank N.A.	323	0,07%	0,0700	0,0049
Millennium Bank A.Ş.	1.145	0,26%	0,2600	0,0676
Société Générale (SA)	446	0,10%	0,1000	0,0100
Turkland Bank A.Ş.	991	0,22%	0,2200	0,0484
Unicredit Banca di Roma S.p.A.	34	0,01%	0,0100	0,0001
WestLB AG	433	0,10%	0,1000	0,0100
	443.295	100,00%		1367

Kaynak: TBB

HHE değeri bu sefer sektör değerinden daha büyük çıkmaktadır. Son olarak Tablo 10'da verilen, varlıkları 1 katrilyon TL'nin üzerinde olan yabancı bankalar arasındaki HHE yoğunlaşma oranlarının da sektör değerinden daha büyük olduğu belirlenmiştir.

Tablo 10: Herfindhal-Hirsman Endeksine Göre Varlıkları 1 katrilyon TL üzerinde olan Yabancı Sermayeli Bankalarda Yoğunlaşma (2008 Yılı, Milyon TL)

VARLIKLARI 1 KATRİLYON ÜZERİNDE OLAN YABANCI BANKALAR				
Yabancı Bankalar	94.228			
ABN AMRO Bank N.V.	1.249	1,33%	1,2800	1,6384
Citibank A.Ş.	4.850	5,15%	4,9700	24,7009
Denizbank A.Ş.	17.513	18,59%	17,9600	322,5616
Deutsche Bank A.Ş.	1.098	1,17%	1,1300	1,2769
Eurobank Tekfen A.Ş.	3.151	3,34%	3,2300	10,4329
Finans Bank A.Ş.	24.580	26,09%	25,2100	635,5441
Fortis Bank A.Ş.	10.643	11,30%	10,9100	119,0281
HSBC Bank A.Ş.	13.507	14,33%	13,8500	191,8225
ING Bank A.Ş.	16.491	17,50%	16,9100	285,9481
Millennium Bank A.Ş.	1.145	1,22%	1,1700	1,3689
	94.228	100,00%		1594

Kaynak: TBB

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

CR4 endeksine göre yapılan analizde Türkiye bankacılık piyasasındaki yoğunlaşma %52,77 ile yüksek bir değere ulaşmaktadır. Diğer yandan, HHE genel olarak hesaplandığında endeks değeri 935 gibi düşük bir rakam çıkmaktadır. Buna karşın özel sermayeli bankalar için HHE değeri tekrar yükselerek 2124'e ulaşmaktadır. Böyle bir tablo ile Türkiye bankacılık piyasasının tam rekabet, monopol veya oligopol piyasalarının özelliklerini taşımadığı söylenebilir. Elde edilen bulgular dikkate alındığında, Türkiye'deki bankacılık piyasasındaki yoğunlaşmanın, Chamberlin'in monopolcü rekabet için oluşturduğu grup modelinin temel varsayımları ile (Parasız, 2004) büyük ölçüde örtüştüğü değerlendirilebilir.

2008 yılında dünya çapında yaşanan finansal kriz; yoğunlaşmanın yüksek olduğu bankacılık piyasalarında sistemik risklerin düşük olacağı görüşünü çürüttüğü gibi, "batmayacak kadar büyük" kavramının da tarihten silinmesine neden olmuştur. Bu nedenle kriz sonrası bankacılık piyasalarını yeniden yapılandırmaya çalışan ülkelerin yoğunlaşmayı önlemeye yönelik çeşitli sınırlandırıcı tedbirler üzerinde çalıştıkları görülmektedir. Ancak, konuya Türkiye açısından yaklaşıldığında yoğunlaşmanın sektör verimliliği üzerinde olumlu etki yaratabileceği düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler yönünden kıt kaynakların en verimli olacakları şekilde kullanımının önemi dikkate alındığında, sektörde faaliyet gösteren banka sayısının çok olması verimsizliği teşvik edebilir. Türkiye'de yaşanan Kasım 2000 ve

Şubat 2001 krizleri de çok sayıda bankanın hem denetim hem de sistemik risklerin kontrolü açısından verimsiz bir durum olduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak, Türkiye’de bankacılık piyasasında optimal büyüklüklerin belirlenmesinin son derece önem kazandığı, piyasanın halen yeni “birleşme ve satın almalara” olanak tanıdığı ve bu olanağın kullanılması gerektiği değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR:

- ABBASOĞLU, O.F., AYSAN, A.F. ve GÜNEŞ A., (2007), “Concentration, Competition, Efficiency And Profitability Of The Turkish Banking Sector In The Post-Crisis Period”, Banks and Bank Systems, Sumy: Vol. 2, Iss. 3.
- ALTAY, N.O. ve AYDOĞUŞ, O., (2003), “Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı ve Rekabet”, Rekabet Düzenlemeler ve Politikalar Kongresi, 25-26 Eylül, Muğla Üniversitesi, Ya.no:162, Muğla.
- ASLAN, Y., (1997), Rekabet Hukuku, Ekin Kitabevi, Bursa.
- ASLANOĞLU, E., “Bankacılıkta Yoğunlaşma ve Krizler” NTVMSNBC, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/231704.asp>, et: Mayıs 2009.
- BECK, T., KUNT, A. D. and LEVIN, R., (2005), “Bank Concentration and Fragility: Impact and Mechanics”, NBER Working Paper Series, no: 11500, Cambridge.
- CIFUENTES, R., (2003), “Banking Concentration: Implications for Systemic Risk and Safety Net Design”, Central Bank of Chile Working Papers, no: 231, Santiago.
- ÇELİK, T. ve KAPLAN, M., (2007), “Türk Sigortacılık Sektöründe Karlılık ve Yoğunlaşma İlişkisi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62-4, Ankara.
- DAVIS, K., “Banking Concentration, Financial Stability and Public Policy, Royal Bank of Australia Conference Series, <http://www.rba.gov.au/PublicationsAndResearch/Conferences/2007/Davis.pdf>.
- MOLYNEUX, P., WILLIAMS, L. ve THORNTON, J. (1994), “Competitive Conditions in European Banking”, Journal of Banking and Finance, 18.
- NİSSAN, E. And NİROOMAND, F. (2007), “Banking Bigness: Concentration of the World's 50 Largest Banks”, The Multinational Business Review, Volume: 14, Number: 1.
- PARASIZ, İ., (2001), Rekabet Ekonomisi ve Düzenlemeler, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- PARASIZ, İ., (2004), Mikro Ekonomi, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- TUNAY, K. B., (2009), “Türk Bankacılık Sektöründe Rekabet ve Kırılganlık”, Bankacılar Dergisi Sayı 68, Ankara.
- Türkiye Bankalar Birliği, <http://www.tbb.org.tr/net/donemsel/default.aspx>, et: Nisan 2009.
- TÜRKKAN, E., (2001), Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- SHAFFER, S. (1982) A Non-Structural Test for Competition in Financial Markets, içinde: Proceedings of a Conference on Bank Structure and Competition, Federal Reserve Bank of Chicago.
- VESALA, J., (1995), Testing for Competition in Banking: Behavioral Evidence from Finland, Bank of Finland Studies E:1, Helsinki.
- YILDIRIM, K., EŞKİNAT R. ve KABASAKAL, A., (2005), Endüstriyel Ekonomi, Ekin Kitabevi, Bursa.